

Zabezpečovanie enviromentálnej výchovy v podmienkach Slovenska – príklad prípadovej štúdie Dubový háj v Krupine

Zuzana Kolláriková, Jana Lásková

Abstract:

Paper deals with innovation in environmental education. The case study analyses actor's role in innovation process. In 2005 was launched environmental project Oak Grove. The main objective is to restore the traditional biotope in locality Stávka near Krupina. The Oak Grove is represented nine species of the Carpathian oak and red oak. One of the main priorities is to achieve the oak stand that serves as a suburban recreation, which will keep the different types of oak and also serve as an educational facility. The most important factor in implementation was the personal commitment and enthusiasm of each partners for the project. Oak Grove project is realized from a non-financial contributions from individual partners. Urban forests Krupina Ltd. engaged itself in projects from EU funds.

Key words: environmental innovation, case study, oak

Úvod

Environmentálna výchova a jej zabezpečovanie je v podmienkach Slovenska málo rozvinuté. Platí to aj pri inováciách, ktoré sú s nimi spojené. Na rozdiel od rekreačných služieb, ktoré prinášajú zisk, nie sú totiž environmentálne služby spojené s tvorbou zisku, najčastejšie ide o kompenzačné platby spojené s využívaním územia na ochranné účely. V istých prípadoch, čoho príkladom je aj použitá prípadová štúdia, nie je zisk vytváraný vôbec, ide len o ochrannú a okrasnú funkciu, ktorú Dubový háj v súčasnosti tvorí. Do budúcnosti sa však predpokladá aj zabezpečenie rekreačných služieb, ktoré bude Dubový háj ponúkať v spojitosti s environmentálnou funkciou. Tieto budú poskytované takisto bezodplatne.

Zabezpečenie trvalo udržateľného obhospodarovania lesov založeného na primeranom využívaní ich ekonomických, ekologických a sociálnych funkcií pre rozvoj spoločnosti a najmä vidieckych oblastí sa nezaobíde bez zavádzania inovácií. (Sarvašová, 2008) Takéto inovácie, ktoré sa okrajovo týkajú zabezpečovania služieb spojených s lesom, vykonávajú aj iné organizácie, ktoré nie sú priamo spojené s lesným hospodárstvom.

Prípadová štúdia sa nezameriava na využívanie lesného územia, ale na vytváranie lesa (Dubového hája) na území, ktoré je klasifikované ako pôda. Tento projekt je realizovaný školou, na území, ktoré nepatrí štátnemu či neštátnemu lesníckemu subjektu, z toho dôvodu sa považuje projekt za ojedinelý.

Metodika

Danú prípadovú štúdiu sme spracovávali v rámci projektu IPOLES Integrácia rozvojových, inovačných a environmentálnych politík pre lesníctvo, kde sme sa zaoberali výskumom celkovo 10 inovačných prípadov z celého Slovenska. Zvolené metodické postupy plne korešpondujú s výskumom v oblasti inovačných, rozvojových a environmentálnych politík súvisiacich s lesným hospodárstvom v sieti COST Action E51 "Integrating Innovation and Development Policies for the Forest Sector" a Projektového Centra Európskeho lesníckeho ústavu o inováciách a podnikaní v lesníctve (PC EFI INNOFORCE). (Sarvašová, 2008)

Pri spracovávaní údajov použitej prípadovej štúdie sme používali kvantitatívnu analýzu. Ako metodologický prístup sme si zvolili formu interview, ktorej predchádzalo

vyhľadanie si údajov v elektronickej forme o danej lokalite a inovácii. Samotné vyhľadanie údajov na internete nepostačovalo na zhotovenie súhrnu o prípadovej štúdií Dubový háj. Pri interview, ktoré sa následne konalo v Krupine s predstaviteľom Mestských lesov v Krupine a s učiteľkou a zároveň matkou iniciátora projektu z Gymnázia Andreja Sládkoviča sme sa zamerali hlavne na aktérov inovácie, ciele či vytváranie projektov do budúcnosti. Na základe týchto faktorov, ktoré sme sledovali, sme sa nakoniec pokúsili o analýzu väzieb medzi jednotlivými aktérmi a identifikáciu podporných a brzdiacich faktorov, ktoré sú pre inovácie určujúce.

Hlavný cieľom je identifikovať, či je inovácia zameraná na environmentálne služby udržateľným projektom aj do budúcnosti a či je začiatkom vytvárania aj iných podobných projektov, ktoré sú v podmienkach Slovenska skôr ojedinelými prípadmi.

Komparácia výsledkov zo Slovenska bude možná na základe medzinárodnej spolupráce a zjednotenia metodík jednotlivých účastníkov pracovných skupín COST Action E51 a PC EFI INNOFORCE s prípadovými štúdiami z ďalších krajín. (Sarvašová, 2008)

Prípadová štúdia: DUBOVÝ HÁJ

Základná charakteristika:

Mestské lesy Krupina s. r. o. so stopercentnou účasťou Mesta Krupina boli založené v roku 1994. Hospodária na výmere vyše 4600 ha lesnej pôdy, ktorú majú v nájme od Mesta Krupina s ročným objemom ťažby 18 000 m³. Majú 18 vlastných zamestnancov (z toho: 14 THZ) a 55 externých pracovníkov, ktorí vykonávajú ťažbové a pestovné práce na dohodu. V rámci svojej činnosti zásobujú obyvateľov palivovým drevom, na samovýrobu vydávajú ročne okolo 500 lístkov, po 5 m³ dreva. Majú vlastný expedično-manipulačný sklad a 32 árovú lesnú škôlku, kde dopestovávajú sadbový materiál pre potreby mestských lesov. Tiež obhospodarujú dve plantáže vianočných stromčekov, kde pestujú smrek pichľavý a borovicu čiernu. Ročná produkcia predstavuje 300 ks stromčekov. Okrem vianočných stromčekov predávajú ročne asi aj 300kg smrekovej čečiny (1kg/10Sk). Robia opravu a údržbu zväznic a iné služby pre organizácie na území mesta. Mestské lesy s. r. o. Krupina, získali z fondov Európskej únie v rámci Programu rozvoja vidieka 385 049 € (11,6 milióna Sk) na rekonštrukciu približne 6,5 km lesných ciest. Z vlastných zdrojov zaplatili ďalších 3319 € (100 000 Sk) na vypracovanie projektu, finančné prostriedky na prefinancovanie projektu čerpajú formou úveru od komerčných bánk. Mestské lesy s.r.o. vlastní neďaleko Krupiny rekreačnú chatu, ktorú za symbolickú sumu prenajímajú. Hoci je chata bez vody a elektriny je o ňu veľký záujem. V areáli sa nachádza tenisový kurt a altánok na posedenie. V blízkosti chaty je postavený pamätník, o ktorý sa Mestské lesy Krupina starajú.

Mestské lesy sa zapájajú do rôznych projektov a kampaní. Napríklad v rámci Dňa Zeme vyčistili studničky na Hužrovke a Bebrave. Spolu so študentmi krupinského gymnázia vysadili 220 kusov sadeníc duba a v samotnom meste Krupina vysadili 125 kusov stromčekov a odstránili čierne skládky na Habánkach a Katovci. V súčasnosti spolupracujú na projekte Dubový háj.

Popis aktivity:

Projekt environmentálnej výchovy *Dubový háj* sa začal realizovať v roku 2005. Jeho cieľom je obnova tradičného biotopu na Stávke pri Krupine. V Dubovom háji má zastúpenie deväť karpatských druhov duba (dub žltkastý, dub mnohoplodý, dub zimný, dub plstnatý, dub jadranský, dub cerový, dub balkánsky, dub letný, dub sivozelený) a dub červený. Nápad sa zrodil v hlave vtedy desaťročného študenta Osemročného gymnázia A. Sládkoviča Vladimíra Macka, ktorý chcel zrealizovať myšlienku už nežijúceho krupinského dendrológa RNDr. Júliusa Vacholda a podieľať sa na ochrane duba. Založenie Dubového hája, zdôrazňuje

potrebu ochrany známych druhov dubov a ich zachovania pre budúce generácie. Krupina a okolie boli vždy známe výskytom dubov a myšlienky o založení quercetária tu mali svojich prívržencov v radoch významných dendrológov. Tejtó myšlienky sa ujali študenti prímy Osemročného gymnázia A. Sládkoviča na základe iniciatívy svojho spolužiaka, ktorý sa dozvedel o zámere zachovať duby v Krupine od svojho otca, pracovníka odboru ŽP MÚ Krupina. Myšlienkú podporilo vedenie gymnázia, kde organizačným garantom je predmetová komisia prírodovedných predmetov na Gymnázium Andreja Sládkoviča, a cez odbor ŽP MÚ inicializovalo stretnutie s MÚ. Mesto Krupina na základe územného plánu poskytlo pre realizáciu projektu vhodný pozemok, ktorým sú TTP v lokalite Stávka (2 km od centra Krupiny). Mestské lesy Krupina s.r.o., ako správca lesných pozemkov mesta, poskytli odbornú garanciu projektu a zabezpečujú vhodný sadbový materiál. Študenti Gymnázia Andreja Sládkoviča pod ich odborným dohľadom začali tvoriť dubový lesík. Z jedného druhu sa vysadí plôška 10 m x 10 m, na ktorej je asi 121 sadeníc. Z nich neskôr zostane 5 (6) najkrajších jedincov. Súčasťou projektu je aj poznávanie najstarších dubov v okolí Krupiny. Študenti navštívili Koháryho dub v Kráľovciach - Krnišove, urastené duby v Masiarskom boku a asi 500- ročný dubový porast na Gavúrkach pri Dobrej Nive. Najviac druhov dubov je sústredených v Arboréte v Mlyňanoch. Projekt Dubový háj pre študentov gymnázia znamená oboznámenie sa s rôznymi činnosťami lesnej prevádzky, ako výsadba, ošetrovanie lesa, ale aj získavanie množstva nových informácií o živote lesného biotopu. V prvom roku bolo vysadených viac ako sto sadeníc, odvtedy každoročne v háji pribúdajú priebežne ďalšie duby, na súčasných viac ako tisícpäťsto jedincov. Následnými pestovnými zásahmi je cieľom dosiahnuť dubový porast slúžiaci na prímestskú rekreáciu, ktorý bude zachovávať jednotlivé druhy duba a slúžiť aj ako náučný objekt.

Ciele projektu :

1. Založiť dubový háj a sústrediť v ňom dostupné druhy dubov
2. Zapojiť žiakov školy do dlhodobej zmysluplnej činnosti
3. Poskytnúť obyvateľom Krupiny a hosťom miesto pre oddych a poučenie
4. Dosiahnuť uplatňovanie ekologického myslenia a správania sa v každodennom živote
5. Zvýšiť pocit osobnej zodpovednosti a zmeniť konzumnú hodnotovú orientáciu (Macko, V., 2009)

Chronológia:

- 1996** Zrod myšlienky ochrániť duby – krupinskí dendrológovia RNDr. Július Vachold a RNDr. Dezider Magič. Pôvodný park sa mal nachádzať v teréne, 6 km od mesta Krupina smerom na Žibritov, v oblasti zvanej Šváb - v lokalite mestských lesov, ktorá bola zasiahnutá veternou smršťou, kde sú vhodné prirodzené podmienky pre dub. Realizácia stroskotala na nedostatku finančných prostriedkov.
- 2005** Stretnutie študenta Vladimíra Macka s RNDr. Vacholdom. Obnovenie myšlienky ochrany dubov – vznik projektu Dubový háj. Gymnázium Andreja Sládkoviča kontaktovalo Mesto Krupina a Mestské lesy Krupina s.r.o.
- 2006** Prihlásenie sa do projektu SAŽP (ProEnviro) – 3.miesto.
- 2007** Prezentácia projektu Dubový háj na celoslovenskom Festivale vedy a techniky mládeže v Bratislave – Cena mladého prírodovedca.

2006 – 2009

Každoročná výsadba sadeníc, obalovanie stromčekov hliníkovou fóliou chrániacou pred ohryzom, ošetrovanie a starostlivosť – študenti gymnázia pod dohľadom lesníkov.

2008 Deň Zeme – odhalenie informačnej tabule, ktorá informuje návštevníkov o projekte Dubový háj.

2009 Účasť na SOČ – 1.miesto v krajskom kole.

Aktéri a ich úlohy

Gymnázium Andreja Sládkoviča – iniciátorom projektu bol vtedy desaťročný študent, ktorý prišiel s myšlienkou počas štúdia pripraviť spoločný projekt, ktorý by bol trvalého charakteru a pripomínal im študentské časy. Študenti gymnázia sa podieľajú na prácach pri založení a ošetrovaní dubového hája. Gymnázium sa zapája do rôznych súťaží kde hľadá finančnú podporu pre realizáciu a rozšírenie projektu.

Mestské lesy Krupina s.r.o. – pracovníci Mestských lesov s.r.o. poskytli odbornú pomoc, zabezpečujú vhodný sadbový materiál, techniku a dozerajú na správnu výsadbu a starostlivosť o lesný porast.

Mesto Krupina – poskytlo pozemok na Stávke pri KA, na ktorom sa projekt Dubový háj mohol zrealizovať.

Odbor ŽP – podnet k stretnutiu zástupcov gymnázia a MÚ

Reklamná agentúra – propagačný leták o Dubovom háji

Prínosy projektu:

Pre mesto Krupina:

Zlepšenie informovanosti obyvateľov o duboch
Zlepšenie životné prostredia a vzduchu
Vznikla náučno-oddychová lokalita neďaleko mesta
Environmentálne myslenie

Pre žiakov:

Vybudovanie vzťahu k prírode
Zlepšenie vzťahu k práci
Vykonávajú niečo pozitívne pre budúce generácie
Pochopenie významu ochrany životného prostredia
Pocit zodpovednosti (**Macko, 2009**)

Výzvy do budúcnosti:

Dubový háj - skompletizovanie hája a vybudovanie lavičiek na oddych.

Mestské lesy s.r.o. Krupina – zámer vybudovať prímestské rekreačné lesy, ktoré budú slúžiť obyvateľom podobne ako Dubový háj.

Relevantnosť verejnej politiky a programov

Verejná politika zohrala v tomto prípade úlohu v počiatkovej fáze projektu, keď jednotliví aktéri hľadali možnosti, ako a kde realizovať myšlienku. Mesto Krupina, vzhľadom na svoje možnosti spojilo iniciatívu gymnazistov a Mestské lesy s.r.o. Krupina, poskytlo im priestor na realizáciu. Najdôležitejší podporný faktor pri realizácii bola osobná angažovanosť a nadšenie jednotlivých zainteresovaných pre projekt. Projekt Dubový háj je realizovaný z nefinančných príspevkov jednotlivých partnerov. Spoločnosť MsL Krupina sa sama zapája do projektov z fondov EÚ. V rámci Programu rozvoja vidieka SR získali nenávratný finančný príspevok na rekonštrukciu lesných ciest, ktorý prefinancovali pomocou komerčného úveru.

Záver:

V prípadovej štúdií je priblížených niekoľko krátkodobých i dlhodobých aktivít, ktoré sú zamerané na environmentálnu výchovu a vzdelávanie mládeže i dospelých. Propagáciou týchto aktivít sa podporuje rozvoj environmentálnej výchovy v masovokomunikačných prostriedkoch. Realizáciou a propagáciou projektu sa zviditeľňuje škola a zlepšuje sa environmentálne povedomie žiakov i obyvateľov Krupiny. V tejto prípadovej štúdií nie je horizontálna ani vertikálna spolupráca, rezonovala tu predovšetkým doplnková spolupráca (Gymnázium Andreja Sládkoviča, Mesto Krupina, Mestské lesy Krupina s.r.o.). Medzi hlavné podporné faktory zaradíme: nadšenie zainteresovaných aktérov, kooperáciu medzi jednotlivými organizáciami, zviditeľnenie sa pomocou zapájania sa do súťaží a festivalov (SAŽP – ProEnviro), podpora prostredníctvom nefinančných darov ako napríklad sadenice či informačná tabuľa, poskytnutie pozemku na užívanie a pod. Za brzdiace faktory môžeme označiť slabú informovanosť o dostupných možnostiach pre podporu nových projektov.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV- 0692-07.

Literatúra:

1. MACKO, V., 2009: Stredoškolská odborná činnosť: Dubový háj, Krupina, 2009. 66 s.
2. SARVAŠOVÁ, Z., 2008: Inovácie v rekreačných službách spätých s lesom – prípadová štúdia, 5 s.
3. http://www.krupina.sk/index.php?stranka=den_zeme
4. http://spravy.pravda.sk/gymnazisti-za-sebou-nechavaju-dubovu-stopu-fe8-/sk_regiony.asp?c=A080925_131420_sk_regiony_p04
5. <http://zvolen.sme.sk/c/4865392/mestske-lesy-v-krupine-opravia-cesty-za-peniaze-z-europskej-unie.html>

Adresy autoriek:

Ing. Zuzana Kolláriková
Odbor lesníckej stratégie, politiky a ekonomiky
NLC – LVÚ Zvolen
T.G. Masaryka 22
960 92 Zvolen
e-mail: kollarikova@nlcsk.org

Mgr. Jana Lásková
Odbor lesníckej stratégie, politiky a ekonomiky
NLC – LVÚ Zvolen
T.G. Masaryka 22
960 92 Zvolen
e-mail: laskova@nlcsk.org